

מיום האם ליום המשפחה

ענבל בראל (גוטסמן)

בתחילת שנות ה-70 הכריז משרד החינוך על ל' בשבט כיום האם בישראל. מערכות החינוך בארץ ציינו את המועד במגוון פעילויות (התכנסות חגיגית בגן הילדים, שנפתחה בשירת "אמא יקרה לי" בביצועם של פעוטות מתוקים, והסתיימה בזלילת עוגות מוקצפות, שהאמהות עצמן עמלו על הכנתן). ספרי הלימוד הקדישו שער מיוחד לחג המשפחה: בין משלים על עצים לכבוד ט"ו בשבט לבין אגדות מצחיקות לפורים, הופיעו שירי שבח והודיה לאם אשת-החיל וסיפורים מרגשים על הורים וילדים.

מורות רבות הפגינו יצירתיות ופיתחו בעצמן חומרים לכבוד יום האם. בכיתה ב', למשל, המורה צילה הכינה לנו פרויקט מיוחד: כל אחד יצר חוברת אישית לאמו. היא נפתחה בתעודת זהות, שבה כל ילד רשם פרטים אישיים על האם, והמשיכה בתיאורים מפורטים של תכונותיה, תחביביה וכישוריה המיוחדים. סיפרנו מה אנחנו אוהבים לעשות איתה בשעות הפנאי, והדבקנו תמונות. מלא תמונות (אמא תינוקת, אמא מחופשת למלכת אסתר, אמא בתיכון, ובצבא, ובהריון, ואמא איתי. המון תמונות שלנו ביחד. לפעמים גם הראש של אבא מציץ). בין הדפים בצבצו שירים מתאימים ("אמא יקרה לי" וכו') שהעתקנו באותיות דפוס גדולות (ועקומות), אבל מה שנצרב לי בזכרון הוא העמוד האחרון, שהביא לפנינו רשימה של המילה "אמא" בשפות שונות. למדתי איך אומרים אמא באנגלית, ספרדית, ערבית, פולנית, שוודית, יידיש, רוסית, ואפילו יפנית. כבר בגיל 7 וחצי התפלאתי על כך שהמילה נשמעת דומה כמעט בכל הלשונות. ממי, מאמא, מאטקה. מה, מה, מה. רק ביפן זה שונה. הם קוראים לאמא 'אוקסן'¹.

¹ לימים גיליתי שיש כמה שפות יוצאות דופן: בגאורגית – אמא היא דדה, באינדונזית – איבו. ובכל זאת מעניין שכמעט בכל השפות למילים 'אמא' ו'אבא' יש אותם צלילים. ויקיפדיה, אגב, מציעה לכך הסבר פשוט: המצלול של 'אמא' מאופיין בהצמדת השפתיים והוצאת קול מהאף ('מממ..') ואילו 'אבא' מאופיין בצלילים הגורמים לפתיחת השפתיים (באבא, פאפה וכד').

מעניין לא פחות כי 'יום האם' נהוג כבר משחר ההיסטוריה, ונחגג במקומות רבים בעולם. כל תרבות מתבלת אותו במרכיבים משלה, אבל מאפייניו העיקריים של החג חוצים גבולות: מתנות לאמא, השתתפות במטלות הבית, הוקרה לעבודה הבלתי נגמרת של ע(י)קר(י)ות הבית, והכי חשוב – לפנק לפנק לפנק. אני לא יודעת איך זה אצלכם, אבל הבית שלנו התמלא ביום האם תכונה קדחתנית. כבת בכורה, נדרשתי לתכנן את האירוע מבעוד מועד: לכנס את האחים הקטנים כדי להסביר טוב-טוב מה עליהם לעשות (או יותר נכון, מה לא לעשות: לא לעצבן, לא לקטר, לא להפריע...), להכין ברכה מאויירת, להתאמן על הכנת כוס קפה כמו שאמא אוהבת, ולקנות במכולת בלונים ומצרכים לעוגה הכי פשוטה ב"ילדים מבשלים", שנגמרה בבלגן במטבח ועיסה מדובללת שהושלכה לפח. (שיחה בנושא עם חברות ילדות, אגב, העלתה כמה סיפורים משעשעים: ענתי נזכרה בספל 'לאמא הכי טובה' שנשבר בזמן שניסתה לעטוף אותו [והוגש לבסוף כפאזל צבעוני], ומיכלי נזכרה שאמא תפסה אותה על חם מפשפשת בארנק שלה, בניסיון כושל לדלות ממנו כמה שטרות לצורך מתנה עבורה...)

אצלנו בבית, למרבה המזל, אבא שלי לא שאל שאלות כשביקשנו ממנו כסף בשביל 'משהו ממש ממש חשוב', וביום החגיגי השכמנו קום. אני מיהרתי להכין כוס קפה חם-חם-רותח, האחים הקטנים נאלצו לסייע במלאכה המורכבת של טוסט עם ריבה (שיצא שרוף לגמרי, אבל העיקר הכוונה) ובניפוח בלונים בצורת לבבות, ואז הגיע רגע השיא: נכנסנו על קצות האצבעות לחדר השינה, פתחנו בשירה ישנונית של 'אמא יקרה לי', הגשנו לאם הכאילו-מופתעת ברכה ססגונית (כולל קשקוש של האח הפעוט), פינקנו אותה בטוסט (בלתי אכיל) וקפה (בטעם של שוקו) וחזרנו, גאים ומרוצים, למיטה. בשבע וחצי היא נכנסה לחדר שלנו בחיוך רחב ומאיר ('ילדים אהובים שלי! איך שימחתם אותי!') ואנחנו נבלענו בתוך השמיכה, ממלמלים שזה יום האם היום, ומגיע לנו חופש. קמנו מוקדם, אנחנו רוצים לישון.

במהלך השנים 'יום האם' שינה את אופיו. התבנית המקובלת של אמא-אבא-3 ילדים וכלב התרחבה לאפשרויות נוספות (משפחות חד-הוריות וחד-מיניות, למשל), קבוצות פמיניסטיות התקוממו על האדרת התפקידים המסורתיים של האם-אישה-רעיה; ואבות-חיל, שלקחו חלק שווה בגידול הילדים, הרגישו שיום האם מוציא אותם מחוץ לתמונה ('האב דורש צדק משפחתי!') לאט-לאט (או מהר-מהר) העמדות האלו חדרו לתודעה הציבורית, ויום האם התחלף ב'יום המשפחה'. משרד החינוך הגדיר מחדש את הצביון הראוי לו, הפיץ למורות ולגננות רשימה עדכנית של טקסטים מומלצים ללימוד ופעילויות שמתאימות גם למשפחות 'אלטרנטיביות', ואירועי החג הפכו להתכנסות משותפת עם שני ההורים (לא משנה מאיזה מגדר), האחים והאחיות, הסבים והסבתות (משני הצדדים), ואורחים נוספים שהם כמו משפחה (הבייביסטרית הקבועה, השכנה הטובה, המורה לפסנתר וכיו"ב).

בשנים האחרונות קמה יחמה הפוכה, שמבקשת להחזיר עטרה ליושנה, ולקבוע יום מיוחד לאמהות - לא כתחליף ליום המשפחה אלא בנוסף לו - שייתן ביטוי לזהות האמהית (לסוגיה). בארה"ב נהוג כבר שנים 'יום סבים וסבתות', אז מדוע לא לקבוע ימים מיוחדים גם לאחים ואחיות, לאבות חורגים (יש לומר: "שלובים"), והכי חשוב - לדודות?

כדודה לשלושה אחיינים קטנים (דניאלה וכרמי של הסנדוויץ', אלישע של האח הקטן), אני קוראת לקביעת מועד חדש: "יום הדודה"! (אחייניצ'קים שלי, מבטיחה לכם שיום הזה לא תצטרכו לתת מתנות. להפך - תקבלו מלא נשיקות. בעצם, זה לא נשמע כל-כך מפתה.. ובכל זאת: הדודה- דורשת- צדק- משפחתי!)

יום המשפחה הוא גם חגיגה מיוחדת לעוסקים בהוראת העברית.

"משפחה" היא אחת הנושאים הראשונים שנוהגים ללמד בשיעורי שפה, כך שהנושא הזה מתאים ללומדים בכל הגילאים ובכל הרמות. תלמידים ברמת מתחילים בסיסית יוכלו להציג בקצרה את בני משפחתם בעברית; תלמידים ברמות מתקדמות יותר יוכלו להכין 'קרטיסי ביקור' לבני משפחתם ולערוך סרטון משפחתי בעברית; ותלמידים מתקדמים יוכלו לעסוק בהיבטים מורכבים יותר: להשוות בין המשפחה שלהם למשפחות אחרות או לעסוק בטקסטים ספרותיים על משפחות בישראל, או ללמוד על המקורות של שמות המשפחה היהודים, למשל. וכל התלמידים, בכל גיל ורמה, יוכלו ללמוד שירים ישראלים הקשורים למשפחה, כמו "אבא בא, סבא בא" (השיר האהוב על האחייני שלי...)

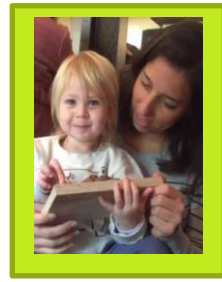
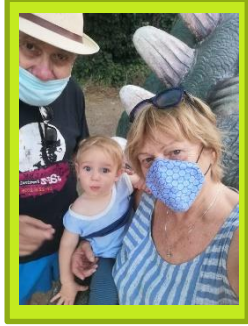
בחוברות שלפניכם קיבצנו מספר רעיונות להוראת עברית בהקשר של יום המשפחה.

בדפים הבאים תוכלו למצוא קטעי מידע בעברית קלה, וכן חידון ידע מסכם (שניתן לערוך בצורות שונות: כמשחק קבוצתי, באמצעות 'קאהוט', ובכל דרך אחרת המתאימה לתלמידים שלכם).

במצגות הנלוות תוכלו למצוא קישורים לטקסטים, לשירים, לסרטונים ולאתרים רלוונטיים; וכן הצעות לפעילויות סביב יום המשפחה.

בנוסף, הכנו לכם חוברת מיוחדת סביב השיר 'המשפחה שלי', ובה מגוון רעיונות להוראת השיר ולפעילויות המתאימות לתלמידים בגילאים שונים וברמות שונות.

אתם מחמנים לשלוח אלינו חומרים משלכם, ונשמח לשתף את המורים לעברית בכל רחבי העולם. הרי כולנו משפחה אחת גדולה:

יום האם ויום המשפחה: חג עולמי; חג ישראלי

איך נולד 'יום האם'?
ההיסטוריה של החג בעולם

ליום האם יש היסטוריה עתיקה.

כבר ביוון העתיקה, חגגו חג לכבוד האלה הרה, אם כל האלים.

מעניין שלאמא של כל האלים קוראים "הרה".
השם שלה דומה למילה "הריון", נכון?

בשנת 1600, התחילו לחגוג בבריטניה יום מיוחד לאימהות: "יום ראשון של האימהות".

ביום ראשון זה, העובדים קיבלו חופשה, והמשפחות אכלו עוגה מיוחדת בשם: "עוגת האם".

איזו עוגה זו היתה?

עוגת שוקולד? עוגת גבינה? אולי עוגת תפוחים?

מה אתם חושבים?

במאה ה-20 התחילו לציין את 'יום האם' במדינות נוספות, כמו גרמניה, צרפת וארצות-הברית.

בארצות-הברית קבעו את 'יום האם' בתחילת חודש מאי,

וב-1914 הנשיא וודרו וילסון קבע את יום האם כחג לאומי, כלומר חג של כל המדינה.

הסמל של יום האם בארצות-הברית הוא פרח הציפורן הלבן –
פרח שמסמל את הטוהר ואת הכוח של אימהות.

יום האם בישראל

מחגיגה בעיר חיפה ליום חג בכל הארץ

מדינת ישראל קמה ב-1948, אבל כבר שנה קודם לכן ציינו בירושלים יום מיוחד לאימהות. אחרי כמה שנים, ב-1951, התחילו לעשות 'חג לאימהות' בחיפה. לראש העיר של חיפה קראו אבא חושי, ואשתו חנה יזמה את הרעיון לעשות 'יום אם'. אבא חושי אמר שהוא רוצה לעשות 'יום אם' כדי לרוגם את מצב הרוח בעיר. הוא התייעץ עם נשים ומורים, וחשב שכדאי לקבוע שיום אחד בשנה יהיה 'יום אם'.

"נקבע יום מסוים בשנה, לפנה"ש יום חנה וספאט פנינה", שיהיה יום האם."

באותו יום הנשים והאבאים ישתתפו בצאודות הבית, ויגישו מתנות לאימהות...

ההכרזה נקראת "יום האם" בשם "אן האם".

האימהות ישתאו באותו יום עצים, ומצדד יתקיימו מסיבות ונספים ככל רחבי הצור."

הוא קבע את יום האם ביום השלישי של חנוכה, בו קוראים את הסיפור על חנה ושבעת בניה.

אבא חושי בחר בתאריך זה גם משום שזהו יום ההולדת של אימא שלו ☺

בכל שנות החמישים והשישים חגגו בחיפה את יום האם בחנוכה.

הילדים למדו על הנושא בבתי הספר, והביאו מתנות לאימהות.

חיפה קישטה את העיר לכבוד החג, וערכה מופע מיוחד לאימהות.

במשך הזמן ערים נוספות התחילו לחגוג את יום האם, למשל הערים: אשקלון, טבריה וכפר סבא.

אולי תאריך אחר מתאים יותר?

ב-1951 (אותה שנה שבה התחילו לחגוג את יום האם בחיפה), עיתון הילדים "הארץ שלנו" שאל את הקוראים מתי לדעתם כדאי לחגוג בישראל את יום האם. הרבה ילדים שלחו מכתבים וכתבו רעיונות. נחמה בידרמן, בת ה-12, הציעה לציין את יום האם בתאריך שבו נפטרה הנרייטה סאלד, ב' באדר.

"רביט יסכימו להנהיג בארץ שלנו את חגיגת יום האם הצבריייה ביום מותה של הנרייטה סאלד".
נחמה ביצרמן (בת 12). הנרייטה

הנרייטה סאלד היתה מנהיגה ציונית מארצות-הברית, ועזרה להרבה ילדים לעלות לארץ.

היא זימה את "עליית הנוער" – ארגון שבזכותו עלו לארץ הרבה מאוד ילדים ונערים לפני השואה ואחריה.

הנרייטה דאגה לילדים שעלו לארץ, קיבלה אותם ועזרה להם להיקלט בישראל.

לא היו לה ילדים, אבל בזכות העזרה הרבה שלה לילדים ובני נוער, נתנו לה את הכינוי: "**אם הילדים**".

נחמה בידרמן (היום – נחמה פרנקל) היא אישה מבוגרת עכשיו - בת יותר מ-80.

ההצעה שלה, בסופו של דבר, 'ניצחה':

בשנות ה-60 התחילו לחגוג בתל-אביב את יום האם בתאריך ל' בשבט,

וב-1972 החליטו שיום האם יהיה בתאריך הזה בכל הערים בישראל.

לקריאה נוספת:

<https://www.haaretz.co.il/gallery/kids/1.1644781>

מיום האם ליום המשפחה

הרבה אנשים חשבו: למה לעשות יום מיוחד רק לאימהות?
כדאי לעשות יום חג גם לאימא וגם לאבא, לא?
היו אנשים שהציעו לשנות את השם 'יום האם' ולקרוא לו 'יום הורים',
ובסוף החליטו לקרוא לו: **יום המשפחה**.

בהרבה מדינות יש חג שונה לאימהות ולאבות:
'יום האם' בתאריך אחד, ו'יום האב' בתאריך אחר.

ברוב המדינות חוגגים את יום האב בחודש יוני,
אבל בתאילנד חוגגים אותו ב-5 בדצמבר – תאריך יום ההולדת של המלך.

ביום האם נוהגים להביא מתנות לאימהות, וביום האב – מתנות לאבות.
בשני החגים נוהגים לעשות ארוחה משפחתית, אבל כל משפחה חוגגת בדרך משלה (:

כשהייתי קטנה, ביום האם היינו מכינים לאימא ארוחת-בוקר.
היינו מביאים לה ארוחה למיטה, עם כרטיס ברכה ומתנה קטנה.

היום, ביום המשפחה אנחנו שולחים לאבא ואימא זר פרחים,
וכותבים להם ברכה בוואצאפ המשפחתי...

מה אתם עושים ביום המשפחה?

הידעתם?

איך אומרים 'אימא' בשפות שונות?

ברוב השפות, המילה "אמא" דומה, וכוללת את הצליל 'מה' (מאמא, מאמי וכד').
הסיבה לכך, כנראה, היא ש'מ' הוא אחד הצלילים הראשונים שתינוקות משמיעים.
אבל יש כמה שפות שבהן אומרים את המילה 'אימא' בצלילים אחרים:
בהונגרית – אַניו, באינדונזית – איבו,
ובגיאורגית - לאימא קוראים 'דדה', ואילו לאבא קוראים 'מאמא'..

הורים וילדים בתנ"ך

בתנ"ך יש פסוקים ופתגמים שקשורים ליחסים בין הורים וילדים, למשל:

"כַּבֵּד אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמֶּךָ" (שמות כ', יא)

"שִׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ; וְאֵל-תִּטֵּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ" (משלי א', ח)

"בְּנֵי, אִם חָכֵם לָכֶּךָ יִשְׂמַח לְבִי גַם אֲנִי" (משלי כג, טו)

10 מי יודע?

10 שאלות (ותשובות) על יום האם

1. מדוע מציינים את יום האם בישראל בתאריך ל' בשבט?
2. המועד הזה הוצע ע"י דוד בן גוריון. נכון או לא נכון?
3. מי היו הראשונים בעולם שחגגו יום אם?
4. איפה המציאו את "יום ראשון של האימהות"?
5. מה הסמל של יום האם בארה"ב?
6. במדינות רבות חוגגים גם "יום אב". מתי הוא נערך בתאילנד? ובישראל?
7. איזו עיר בישראל היתה הראשונה לחגוג את יום האם? מי הגה את הרעיון?
8. באיזה חג התקיים יום האם בחיפה? מדוע?
9. היכן מופיע הפסוק "שְׁמַע בְּנֵי מוֹסֵר אָבִיךָ"? מה ההמשך שלו?
10. איך אומרים 'אמא' ו'אבא' בגאורגית?

10 מי יודע?

תשובות

1. ל' בשבט הוא תאריך פטירתה של הנרייטה סאלד,

מקימת ארגון הנשים הציוניות "הדסה" ומייסדת עליית הנוער, שכונתה "אם הילדים" (אף שלא היו לה ילדים משלה).

2. לא נכון!

מי שהציעה את המועד היא דווקא נערה צעירה בת 12, בשם נחמה בידרמן (היום פרנקל).
ב-1951 הציג השבועון לילדים "הארץ שלנו" את השאלה האם יש לציין 'יום אם' בישראל,
והקוראים לקחו חלק פעיל בדיון.

נחמה הציעה לקבוע את יום פטירתה של הנרייטה סאלד כיום האם, והעיתון קיבל את המלצתה.
בדבר המערכת של העיתון נכתב כי ביום האם הילדים והאבות יעסקו במלאכות הבית.
"ביום הזה לא תרשו לאמכם לעמוד בתור, לבשל, לכבס – אתם תבצעו את כל העבודות הללו.
ביום זה תשתדלו לגרום לאמכם אך נחת".

3. היוונים:

ביוון העתיקה היה נהוג חג לכבוד האלה הרה, 'אם כל האלים'.

4. בבריטניה.

כבר ב-1600 הבריטים קבעו את יום ראשון בשבוע השני של חודש מאי כ'יום של האימהות'.
באותו יום העובדים קיבלו חופשה כדי שיוכלו לאכול ביחד עם המשפחה קינוח מיוחד – 'עוגת האם'.

5. פרח הציפורן הלבן,

המסמל את הטוהר וכוח הסבל של האימהות.

6. **בתאילנד** חוגגים את "יום האב" בתאריך יום ההולדת של המלך (ראג'ה התשיעי).
בישראל, "יום האב" נחגג בעבר ב'יום הפועלים' (1 במאי).
כיום, 'יום האם' ו'יום האב' נחגגים ביחד - ב'יום המשפחה'.

7. **בחיפה:**

אגודה "עזרה" שסייעה לנשים יולדות זימה יום אם בירושלים כבר ב-1947,
אבל אירועי יום האם התחילו בחיפה, ב-1951.
היחמת היתה **חנה חושי**, רעייתו של ראש העיר המיתולוגי אבא חושי,
אשר רצה לקבוע יום אם כדי "לשנות במידת מה את המצב החברתי ביישוב ולרומם את מצב הרוח בעיר".
אבא חושי ורעייתו ביקשו לקבוע יום אם, שבו הבנים והגברים ישתתפו במשק הבית ויגישו מתנות לאימהות.
ההכרזה על היום המיוחד לוותה באירוע מרכזי: חניכת "גן האם" בהר הכרמל, והאימהות הזמנו לטעת בו עצים.

8. יום האם בחיפה נערך **בחנוכה**, המזוהה עם הסיפור "חנה ושבעת בניה".
(יש הטוענים כי אבא חושי קבע את המועד משום שאמו נולדה בחנוכה).
יום האם החיפאי כלל לימודים על הנושא בבתי-הספר, קישוט העיר ומופע מיוחד לאימהות.
לכל אורך שנות ה-50 חגגו בחנוכה את יום האם בחיפה, וגם בערים נוספות – כמו טבריה, כפר סבא ואשקלון.

9. הפסוק מופיע **במשלי א'** (פסוק ח').
המשך: "וְאֵל-תַּטֵּשׁ תּוֹרַת אִמְךָ".

10. **בגאורגית:**

אמא = ამა אבא = მამა